

حضرت زینب علیها السلام نماد صبر جمیل

سید احمد میرعمادی*

مقدمه

بی تردید حضرت زینب علیها السلام شخصیتی تأثیرگذار در تاریخ و اسوه‌ای جامع و کامل برای همگان است. شخصیتی که در نهضت عظیم کربلا، نقش اساسی و سرنوشت‌سازی در حفظ و ماندگاری و جاودانگی این قیام داشته است. مهم‌ترین و برجسته‌ترین بخش زندگی حضرت زینب علیها السلام، صبر و مقاومت در بُعد اجتماعی و سیاسی است که به عنوان بارزترین خصیصه آن بزرگوار به شمار می‌آید؛ موضوعی که ابعاد مختلف آن در رویدادهای گوناگون زندگی آن حضرت کاملاً مشهود و محسوس است و از او به عنوان شخصیت نمونه و نماد صبر جمیل ساخته است. در این نوشتار، تصویری از نوع و کیفیت صبر جمیل آن حضرت به عنوان الگوئی جاودانه ارائه می‌شود.

مفهوم صبر جمیل و موارد استعمال آن در قرآن

واژه‌شناسان صبر را در مقابل جزع و به معنای حبس، منع، خودداری و شکیبایی آورده‌اند؛ چنان‌که خلیل بن احمد می‌نویسد: «الصبر: نقيض الجزع؛^۱ صبر نقيض جزع است». احمد بن فارس نیز در تعریف آن نوشته است: «الصبر هو الحبس؛^۲ صبر عبارت از همان حبس است». از آنجایی که این واژه جنبه اخلاقی دارد، علمای علم اخلاق

* نویسنده و پژوهشگر.

۱. خلیل بن احمد فراهیدی؛ کتاب العین؛ ج ۷، ص ۱۱۵.

۲. احمد بن فارسی؛ معجم مقاییس اللغه؛ ج ۴، ص ۲۱.

نیز به تعریف واژه صبر پرداختند. مرحوم نراقی رحمته الله در تعریف این واژه می‌نویسد: «صبر یعنی ثبات و آرامش نفس در سختی‌ها، بلاها و مصائب و پایداری و مقاومت در برابر آن‌ها؛ به طوری که از گشادگی خاطر و شادی و آرامشی که پیش از حوادث داشت، بیرون نرود و زبان خود را از شکایت و اعضای خود را از حرکات ناهنجار نگه دارد»^۱.

در فرهنگ قرآنی، واژه صبر معنای دقیق و بلندی دارد. راغب اصفهانی می‌نویسد: «صبر عبارت است از وادار نمودن نفس به آنچه که عقل و شرع اقتضا می‌نماید و بازداشتن آن از آنچه که عقل و شرع نهی می‌کند»^۲.

واژه «جمیل» به معنای زیبا، نیکو و آراسته است. توصیف صبر با لفظ جمیل از این روست که ممکن است ایستادگی و شکیبایی در برابر نامالایمات، شایسته و مورد پسند نباشد؛ زیرا امکان دارد شخص عکس‌العملی از خود نشان دهد که از نظر عرف یا عقل یا شرع بد شمرده شود. از این رو صبر جمیل بر اساس افراد، متفاوت خواهد بود؛ چه بسا عملی در برابر نامالایمات در عرف منطقه‌ای صبر جمیل به شمار آید و نزد عرف منطقه دیگر یا در نظر شرع، صبر جمیل نباشد. بنابراین باید برای شناخت صبر جمیل معیار و ملاک‌هایی در نظر گرفته شود.^۳

بر اساس آموزه‌های دینی صبر جمیل، صبری است که برای رضای خدا باشد،^۴ تداوم داشته باشد، شکوه و بی‌تابی در آن نباشد، هرگز یأس و ناامیدی در آن راه پیدا نکند،^۵ به کفر و ناسپاسی منجر نشود، موجب ذلت و خواری نگردد و افزون بر اراده و انگیزه درونی، از امدادهای الهی استمداد گرفته شود.

۱. محمد مهدی نراقی؛ جامع السعادات؛ ج ۳، ص ۲۸۱.

۲. حسین بن محمد راغب اصفهانی؛ مفردات الفاظ القرآن؛ ص ۴۷۴.

۳. ناصر مکارم شیرازی و همکاران؛ تفسیر نمونه؛ ج ۲۵، ص ۱۷.

۴. در ادبیات عرب گفته‌اند: صبر در «صبر جمیل» مرفوع آمده و معنایش این است که: «فشأنی صبر

جمیل؛ کار من صبر جمیل است». علی بن حسین علم‌الهدی؛ امالی المرتضی؛ ج ۱، ص ۱۰۶.

۵. از امام باقر علیه السلام سؤال شد، معنای صبر جمیل چیست؟ فرمود: «صَبْرٌ لَيْسَ فِيهِ شَكْوَى إِلَى النَّاسِ؛ صبری که

در آن شکایت به مردم وجود نداشته باشد». محمد بن یعقوب کلینی؛ الکافی؛ ج ۲، ص ۹۳.

در قرآن کریم صبر جمیل در سه مورد به کار برده شده است:

۱. هنگامی که پیراهن خونین یوسف علیه السلام را برای پدر آوردند، فرمود: «بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبِرْ جَمِيلًا وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ»^۱ هوس های نفسانی شما این کار را برایتان آراسته! من صبر جمیل (و شکیبایی خالی از ناسپاسی) خواهم داشت و در برابر آنچه می گوید، از خداوند یاری می طلبم».

۲. دومین مورد نیز در رابطه با صبر حضرت یعقوب علیه السلام بر مصیبت فراق فرزندش حضرت یوسف علیه السلام است که می فرماید: «قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبِرْ جَمِيلًا عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ»^۲ (یعقوب) گفت: (هوای) نفس شما، مسأله را چنین در نظر تان آراسته است! من صبر می کنم، صبوری زیبا (و خالی از کفران) امیدوارم خداوند همه آن ها را به من بازگرداند؛ چرا که او دانا و حکیم است!».

۳. سومین مورد در رابطه با توصیه خداوند متعال به پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله در مقابل استهزاء، تکذیب و آزار کافران و مشرکان است که می فرماید: «فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا»^۳ پس صبر جمیل پیشه کن».

جلوه‌هایی از صبر جمیل زینب کبری علیها السلام

نگاهی به زندگی حضرت زینب علیها السلام، گواه بر این است که زندگی و حیات آن حضرت آمیخته با صبر جمیل بوده است که در اینجا به اختصار به بعضی از جلوه‌های آن اشاره می کنیم.

۱. مقاومت در برابر مصیبت‌ها

مصائب حضرت زینب علیها السلام در تمام تاریخ کم نظیر است. آن حضرت در برابر تمام مصائب، نمونه و تجسم عالی صبر جمیل بود. مقاومت و شکیبایی در راه پاسداری از حریم دین و ولایت، انجام وظیفه خویش به مقتضای عقل و شرع، کنترل نفس خود در برابر ناملازمات، ضعف نشان ندادن در مقابل دشمن، عدم شکوه به مردم، حفظ

۱. یوسف: ۱۸.

۲. یوسف: ۸۳.

۳. معارج: ۵.

عزت و کرامت و ...، از ویژگی‌های صبر جمیل زینبی است. مصائب حضرت زینب علیها السلام را می‌توان به دو قسم تقسیم کرد. قسم اول مصائب زندگی در مدینه است. وقایعی چون از دست دادن جدش رسول خدا صلی الله علیه و آله در سن پنج سالگی، هجوم به خانه مادرش فاطمه علیها السلام، آتش زدن خانه، بردن پدرش علی علیه السلام به مسجد برای گرفتن بیعت، وارد کردن ضربات بر حضرت زهرا علیها السلام و شهادت مادر گرامی اش و خانه نشینی پدر بزرگوارش علی مرتضی علیه السلام تمام این حوادث در زندگی حضرت زینب علیها السلام واقع شد؛ اما مانند کوه صبر و مقاومت کرد و هرگز شکوه نکرد.^۱ قسم دوم از مصائب حضرت زینب علیها السلام مربوط به قیام عظیم عاشورا و شهادت حضرت سیدالشهدا علیه السلام، یاران، فرزندان و اهل بیت آن حضرت و نیز مصائب دوران اسارت است.

مرحوم شیخ محمد حسین اصفهانی رحمته الله معروف به کمپانی، درباره صبر حضرت زینب علیها السلام می‌گوید:

لَهَا مِنَ الصَّبْرِ عَلَى الْمَصَائِبِ مَا جَلَّ أَنْ يُعَدَّ فِي الْعَجَائِبِ^۲
در نحوه صبر و مقاومت حضرت زینب علیها السلام در مقابل مصیبت‌ها چند نکته مهم وجود دارد که بسیار حائز اهمیت است:

۱. در تمام این مصائب حضرت زینب علیها السلام بر نفس خود مسلط بود و هرگز بی‌تابی، جزع و فزع نکرد، عنان و اختیار خود را از دست نداد، رفتار ناپسندی از خود نشان نداد که عزت و کرامتش لطمه ببیند؛ بلکه همیشه قوی و قدرتمند در صحنه مصیبت حاضر شد. شیخ مفید رحمته الله در کتاب *الارشاد* می‌نویسد:

هنگامی که اهل بیت علیهم السلام وارد مجلس عبیدالله بن زیاد شدند، حضرت زینب علیها السلام عزتمندانه در گوشه‌ای از قصر الاماره نشست. این صحنه آنقدر جلب توجه کرد که ابن‌زیاد پرسید: «این زن کیست که این چنین در گوشه‌ای نشسته؟». کسی جواب نداد. ابن‌زیاد تا سه مرتبه تکرار کرد، گفتند: «این زینب علیها السلام دختر فاطمه علیها السلام دختر

۱. احمد بن علی طبرسی؛ *الاحتجاج*؛ ج ۲، ص ۱۳۸.

۲. حسن الهی؛ زینب کبری عقیله بنی‌هاشم؛ ص ۶۲: «در صبر و شکیبایی بر مصیبت‌ها آنچنان بود که نزدیک است از عجائب و شگفتی‌ها شمرده شود».

رسول خدا ﷺ است». ابن زیاد وقتی این جمله را شنید، رو به حضرت کرد و گفت: «حمد خدای را که شما را رسوا کرد و شما را کشت و دروغتان را آشکار ساخت». حضرت زینب علیها السلام با آن همه مصائبی که دیده بود، برخاست و گفت: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَكْرَمَنَا بِنَبِيِّهِ مُحَمَّدٍ وَطَهَّرَنَا مِنَ الرَّجْسِ تَطْهِيراً، وَأَنَّمَا يَفْتَضِحُ الْفَاسِقُ وَيَكْذِبُ الْفَاجِرُ، وَهُوَ غَيْرُنَا؛ حمد خدایی را که ما را گرامی داشته به پیامبر اکرم ﷺ و به ما کرامت بخشید و ما را پاک و پاکیزه از رجس و پلیدی داشت. همانا فاسق رسوا می شود و فاجر دروغ می گوید و بحمدلله، از آن‌ها نیستیم و آن‌ها دیگرانند». این جملات همانند پتک آهنین بر فرق عیبدالله بن زیاد وارد شد؛ به طوری که غضبناک و خشمگین شد و قصد کشتن حضرت زینب علیها السلام کرد.^۱

ابن طاووس در کتاب لهوف نقل می کند که حضرت زینب علیها السلام در پاسخ ابن زیاد که خود را مست قدرت پوشالی و پیروزی ظاهری می دید، فرمود: «مَا رَأَيْتُ إِلَّا جَمِيلاً؛^۲ من چیزی جز زیبایی نمی بینم».

این جمله که عمق بینش و اندیشه حضرت زینب علیها السلام را در تحلیل حوادث و مصیبت‌ها نشان می دهد، نمایان گر «صبر جمیل» آن حضرت است که در مقام عمل از آن برخوردار بود و با اراده قوی و عزمی استوار در مقابل ظالمان ایستاد و مصیبت‌ها و شدائد را به فرصت‌ها تبدیل کرد تا ستمگران را رسوا، و عزت و کرامت اهل بیت علیهم السلام را حفظ کند.

۲. حضرت زینب علیها السلام مصائب را مشیت و امتحان الهی می دانست و ایمان داشت که آنچه اتفاق می افتد، بدون حکمت الهی نیست. خداوند این مصائب را وسیله‌ای برای امتحان و ابتلا قرار داده است تا اولیای الهی به مقام قرب و درجات بالا برسند. همان خدایی که این حوادث و مسائل را مقدر می کند، قدرت تحمل و مقاومت را نیز می دهد و به صابران، اجر و پاداش عطا می کند. حضرت زینب علیها السلام خواست و مشیت و اراده الهی را بر همه چیز ترجیح می داد و نظام هستی را نظام احسن می دانست؛ از همین رو بود که همه چیز را زیبا می دید.

۱. محمد بن محمد مفید؛ الارشاد فی معرفة حجج الله علی العباد؛ ص ۲۴۳ و ۲۴۴.

۲. علی بن موسی ابن طاووس؛ اللهوف علی قتلی الطفوف؛ ص ۱۴۲.

وقتی در قتلگاه بدن قطعه قطعه برادرش را دید، به جای ضعف در برابر دشمن با صبر و مقاومت، بدن برادرش را بلند کرد و رو به آسمان گفت: «اللَّهُمَّ تَقَبَّلْ مِنَّا هَذَا الْقُرْبَانَ؛^۱ خدایا این قربانی را از ما بپذیر». در مجلس یزید نیز وقتی آن خطبه معروف را ایراد نمود، خداوند را حاکم و داور قرار داد و فرمود: «ای یزید! تو هر نیرنگی خواهی بزن و هر اقدامی که می‌توانی، انجام بده و از هر کوششی دریغ منما. به خدا قسم! هرگز نمی‌توانی نام ما را محو کنی و وحی ما را خاموش کنی و به منتهای مقام ما برسی و هرگز نمی‌توانی ننگ این ستم را از خود بزدایی؛ رأی تو سست و ایام دولت تو اندک است».^۲ این نگاه توحیدی حضرت زینب علیها السلام همان صبر جمیل است که نسبت به حوادث و مصیبت‌ها درس آموز و الگوست.

۳. حضرت زینب علیها السلام در تمام این حوادث و مصیبت‌ها به همراهی خدا و پاداش الهی امید داشت و معتقد بود که انسان مظلوم، تنها و بی‌یار و یاور نیست. حضرت مقاومت را از خدا می‌دانست؛ چون بر اساس آیات قرآن، صبر و مقاومت یک نعمت بزرگ از جانب خداست؛ چنان‌که در قرآن آمده است: «وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ؛^۳ صبر کن و صبر تو، جز به توفیق خدا نیست». آن حضرت می‌دانست که در این نهضت عظیم، اجر و پاداش فراوان است که تنها در سایه صبر و مقاومت به دست می‌آید؛ زیرا خداوند «إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ؛^۴ خدا با صابران است» و به صابران وعده پاداش بغیر حساب داده است: «إِنَّمَا يُؤَقِّي الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ؛^۵ صابران پاداش خود را بدون حساب دریافت می‌کنند».

حضرت زینب علیها السلام نصرت و پیروزی واقعی را در صبر و مقاومت می‌دید؛ زیرا از جدش رسول خدا صلی الله علیه و آله چنین آموخت: «وَاعْلَمْ أَنَّ النَّصْرَ مَعَ الصَّابِرِ؛^۶ بدان که یقیناً نصرت و پیروزی با صبر و مقاومت است». امام حسین علیه السلام نیز هنگام آخرین وداع با

۱. بحرانی اصفهانی، عبدالله بن نورالله؛ *عوامل العلوم و المعارف و الاحوال من الآیات و الاخبار و الاقوال*؛ ج ۱۱، ص ۳۵۸.

۲. علی بن موسی ابن طاووس؛ *اللهموف علی قتلی الطفوف*؛ ص ۲۱۵.

۳. نحل: ۱۲۷.

۴. انفال: ۴۶.

۵. زمر: ۱۰.

۶. محمد بن حسن حر عاملی؛ *وسائل الشیعه*؛ ج ۱۵، ص ۲۶۳.

اهل بیت علیهم السلام، به خواهرش زینب علیها السلام سفارش کرد که صبور باشد و در مقابل دشمن بی تابی نکند. حضرت زینب علیها السلام با این تفکر و عقیده و صبر جمیل، تمام مصائب را تحمل کرد تا این قافله عشق به سر منزل مقصود برسد و نهضت عظیم عاشورا ماندگار و ثمربخش گردد و با صبر جمیل خود، دشمن را از پای درآورد.

۲. ایراد خطبه در برابر دشمنان

حضرت زینب علیها السلام بعد از حادثه عاشورا، با سلاح صبر جمیل توانست مانند کوهی استوار در مقابل دشمنان بایستد و در فرصت‌های مناسب، با شناخت موقعیت‌ها به ایراد خطبه‌های انقلابی و مقاومتی پردازد تا از این طریق رسالت خود را در پیام‌رسانی و حفظ قیام عاشورا انجام دهد. خطبه انقلابی و مقاومتی آن حضرت در بازار کوفه، در شرایطی که دو روز قبل در روز عاشورا آن همه مصیبت دیده بود، آن چنان کوبنده، عمیق و محکم ایراد شد که گویا مردم کوفه دوباره صدای خطبه‌های علی علیه السلام را می‌شنیدند. همه دچار حیرت شدند و صدای گریه آنان بلند شد. زمانی که حضرت زینب علیها السلام با صدای قوی و رسا گفت: «یا أَهْلَ الْكُوفَةِ، يَا أَهْلَ الْخَنْدَلِ وَالْعَدْرِ...، أَلَا فَلَا رَقَاتِ الْعَبْرَةَ وَلَا هِدَايَةِ الرَّفْرَةِ، إِنَّمَا مَثَلُكُمْ كَمَثَلِ الْبَيْتِ تَقَصَّتْ غَرْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةِ أَنْكَاسٍ؛ ای مردم کوفه، ای اهل نیرنگ و فریب، ای مردم خیانتکار و پیمان‌شکن، آیا گریه می‌کنید، اشکتان خشک نشود، ناله‌هایتان آرام نگیرد، مثل شما همانند آن زنی است که رشته‌های خود را پس از محکم تابیدن، باز کرد».

این خطبه آنچنان در عمق وجود افراد اثر گذاشت که منشأ تغییر و تحول بزرگی در مردم کوفه شد و زمینه انقلاب مردم علیه ابن‌زیاد را فراهم کرد. در شام نیز وقتی یزید آن اشعار کفرآمیز را خواند. حضرت زینب علیها السلام با تلاوت آیه ۱۰ سوره روم، همچون شیرزنی خشمگین جوابی دندان‌شکن به گردن‌کشی‌ها و بلندپروازی‌های یزید داد و او را با خطاب «یا بنی الطلقاء»^۲ تحقیر نمود، سرنوشت دردناک ظالمان در دنیا و آخرت را به او یادآور شد، او را بازنده و شکست‌خورده معرفی کرد و ماهیت

۱. احمد بن علی طبرسی؛ الاحتجاج؛ ج ۲، ص ۳۰۴.

۲. به افرادی همچون ابوسفیان و معاویه گفته می‌شود که پس از فتح مکه مستحق مجازات بودند، اما پیامبر صلی الله علیه و آله آن‌ها را آزاد کرد و فرمود: «انتم الطلقاء».

آنان را افشا نمود و فرمود:

ای یزید! برای تو کافی است در قیامت به دادگاهی وارد شوی که قاضی آن خدا باشد و خصم و طرف دعوی تو محمد صلی الله علیه و آله و پشتیبان او جبرئیل، در روز قیامت نه تنها تو به مکافات اعمال ضد انسانی خواهی رسید؛ بلکه آن‌هایی که تو را در این مسند نشانند و بر گرده مسلمین سوار کردند، سزای همکاری‌های خود را دریافت خواهند نمود. آن روز است که بدانید چه سرنوشت دردناکی دارید و یکی پس از دیگری بدبخت و بیچاره‌تر، ناتوان‌تر و شکست‌خورده‌تر خواهید بود. جایگاه تو در جهنم است و به زودی به اجداد خود در جهنم ملحق خواهی شد، و در آن‌جا خواهی گفت که ای کاش نبودم و چنین جنایتی مرتکب نمی‌شدم.

حضرت زینب علیها السلام در کوفه مردم را مورد خطاب قرار داد، اما در شهر شام به صورت مستقیم به یزید حمله کرد و این سخنان کوبنده را به یزید و کارگزاران حکومتی او بیان داشت که این دلیل بر موقعیت‌شناسی دقیق آن حضرت است. صلابت، هیبت، شجاعت، قاطعیت، حکمت و ... در خطبه‌های حضرت زینب علیها السلام برخاسته از روحیه ایمان، اعتماد به خدا و صبر جمیل آن حضرت است که او را به عنوان الگوی جاودانه و ماندگار معرفی نموده است.

۳. صبر و مقاومت بر محور دین و ولایت

یکی از ویژگی‌های صبر جمیل، مقاومت بر محور دین و ولایت است. هر چند صبر و مقاومت در برابر سختی‌ها، ستم‌ناپذیری، تسلیم نشدن در برابر ظالمان، تحمل سختی‌ها در میدان مبارزه و ... ارزش است، اما ارزش واقعی در صبر و مقاومت بر محور دین و ولایت است.

آنچه که باعث شد از میان افراد صبور، حضرت زینب علیها السلام به عنوان قهرمان صبر و مقاومت و «نماد صبر جمیل» باشد، این است که آن حضرت در تمام مراحل مبارزاتی، بر محور دین و ولایت صبر و مقاومت کرد. او در انجام رسالت خود در دوران پر از فراز و نشیب اسارت کاری انجام نداد که بر خلاف دستورات دین یا برخلاف نظر امامت و ولایت باشد.

وقتی عبیدالله بن زیاد از پاسخ امام سجاد علیه السلام خشمگین شد، دستور داد آن حضرت را بکشند؛ زینب کبری علیها السلام خودش را سپر امام سجاد علیه السلام کرد و گفت: «ای ابن زیاد! دست از ما بردار. آیا هنوز از خون‌هایمان سیراب نشدی؟ آیا کسی از ما را باقی گذاشتی؟ اگر می‌خواهی او را (امام سجاد علیه السلام) بکشی، مرا هم بکش». ^۱ ابن‌زیاد با مشاهده این ایستادگی و دفاع جانانه از کشتن امام سجاد علیه السلام صرف‌نظر کرد. حضرت زینب علیها السلام تسلیم محض امامت بود، چه در دوران امام حسین علیه السلام و چه در دوران امام سجاد علیه السلام حتی در لحظه‌ای که خیمه‌ها را آتش زدند، نزد آن حضرت آمد و از امام کسب تکلیف کرد. بنابراین یکی از جلوه‌های صبر جمیل حضرت زینب علیها السلام در ولایتمداری اوست. او در زمینه ولایتمداری، ثابت‌قدم و استوار بود؛ حتی ذره‌ای در این مسیر کوتاه نیامد و همواره در معرفی آنان کوشید و حتی فرزندان‌ش را در این راه تقدیم کرد.

۴. صبر توأم با معرفت و بصیرت

از دیگر ویژگی‌های صبر جمیل، معرفت و بصیرت است. اگر صبر و مقاومت توأم با معرفت و بصیرت نباشد، نه تنها ثمربخش نیست؛ بلکه آثار زیانبار و پیامدهای ناگواری به دنبال خواهد داشت. تاریخ افراد بسیاری را به خود دیده است که در مبارزه خود صبر و مقاومت کردند، ولی به دلیل نداشتن معرفت و بصیرت به نتیجه نرسیدند، عاقبت بدی پیدا کردند و ضرر جبران‌ناپذیری وارد نمودند و همان کاری را انجام دادند که دشمنان و مخالفان می‌خواستند. حضرت زینب کبری علیها السلام که در خانه وحی تربیت شده و در دامان ولایت علوی و فاطمی رشد پیدا کرده بود، از همان دوران کودکی نشانه‌های ایمان و معرفت و بصیرت در او نمودار بود و در دورانی که مسئولیت سنگین نهضت عاشورا را بر عهده گرفت، توانست با همان صبر جمیل، صبر توأم با معرفت و بصیرت الگویی برای همگان باشد.

زینب کبری علیها السلام با معرفت و بصیرت کامل در قیام عاشورا حاضر شد، حمایت و دفاع از امامش را وظیفه خود دانست، در روز عاشورا با طمأنینه و آرامش بدن‌های قطعه

۱. محمد بن محمد مفید؛ الارشاد فی معرفة حجج الله علی العباد؛ ص ۱۲۷.

قطعه شش برادر، دو فرزند و ده‌ها نفر از بستگان و یاران باوفای حضرت سیدالشهدا علیه السلام را مشاهده کرد و در کوفه در مقابل خودخواهی‌های عبیدالله بن زیاد و در شام در مقابل ترندهای یزید با صلابت ایستادگی کرد تا تکلیف خود را در برابر خدا و ولی خدا ادا کرده باشد و ظالمان را رسوا و نهضت امام حسین علیه السلام را زنده نگه دارد.

امام سجاد علیه السلام درباره علم و معرفت عمه‌اش حضرت زینب علیه السلام فرمود: «أَنْتِ بِحَمْدِ اللَّهِ عَالِمَةٌ غَيْرُ مُعَلَّمَةٍ فَهَمَّةٌ غَيْرُ مُفَهَّمَةٍ؛^۱ بحمدالله تو دانشمند معلم ندیده و فهمیده فهم نیاموخته هستی». حضرت زینب علیه السلام هرگز در مقابل تحقیر، تکذیب و تهمت دشمنان اظهار ضعف یا سستی نکرد؛ بلکه مانند کوهی استوار و سربلند ایستاد و روشنگری نمود و هرگز شکوه و شکایتی به مردم نداشت و اگر شکوه‌ای داشت، به خدا نمود؛ همچنان‌که در سخنان پایانی خود در مجلس یزید فرمود: «فَإِلَى اللَّهِ الْمُشْتَكَى وَالْمُعَوَّلُ وَإِلَيْهِ الْمَلْجَأُ وَالْمُؤَمَّلُ؛^۲ پس به درگاه خدا شکایت می‌برم و بر او توکل می‌کنم و او را امید و پناه خویش قرار می‌دهم».

این همان «صبر جمیل» است که زینب کبری علیه السلام نماد برجسته و ماندگار آن است. این بانوی بزرگوار در همه عرصه‌های خانوادگی، سیاسی و اجتماعی و در تمام عصرها و زمان‌ها، الگوی کاملی برای مقاومت و پایداری است. او سرفراز و بلندقامت ایستاد و مسیر زندگی در ناملايمات را با رفتار و گفتار خود تعریف کرد. او به همگان آموخت که می‌توان در برابر ظالمان ایستاد و سرخم نکرد.

۱. محمدباقر مجلسی؛ بحارالانوار؛ ج ۴۵، ص ۱۶۴.

۲. احمد بن علی طبرسی؛ الاحتجاج؛ ج ۲، ص ۳۰۹.

فهرست منابع

۱. احمد بن فارس؛ معجم مقاییس اللغة؛ تصحیح عبدالسلام محمد هارون؛ چاپ اول، قم: مکتب الاعلام الاسلامی، ۱۴۰۴ ق.
۲. ابن طاووس، علی بن موسی؛ اللهوف علی قتلی الطفوف؛ ترجمه احمد فهری زنجانی؛ چاپ اول، تهران: نشر جهان، ۱۳۴۸ ش.
۳. الهی، حسن؛ زینب کبری علیها السلام عقیده بنی هاشم؛ قم: مؤسسه فرهنگی آفرینه، ۱۳۷۵ ش.
۴. بحرانی اصفهانی، عبدالله بن نورالله؛ عوالم العلوم و المعارف و الاحوال من الآیات و الاخبار و الاحوال؛ تصحیح محمدباقر موحد ابطحی اصفهانی؛ چاپ اول، قم: مؤسسه الامام المهدی علیه السلام، ۱۴۱۳ ق.
۵. حر عاملی، محمد بن حسن؛ وسائل الشیعه؛ تصحیح مؤسسه آلالبیت علیهم السلام؛ چاپ اول، قم: مؤسسه آلالبیت علیهم السلام، ۱۴۰۹ ق.
۶. راغب اصفهانی، حسین بن محمد؛ مفردات الفاظ القرآن؛ تصحیح صفوان عدنان داوودی؛ چاپ اول، بیروت - دمشق: دارالقلم - دارالشامیه، ۱۴۱۲ ق.
۷. طبرسی، احمد بن علی؛ الاحتجاج؛ تصحیح محمدباقر خراسان؛ چاپ اول، مشهد: نشر مرتضی، ۱۴۰۳ ق.
۸. علم الهدی، علی بن حسین؛ امالی المرتضی؛ تصحیح محمد ابوالفضل ابراهیم؛ چاپ اول، قاهره: دار الفکر العربی، ۱۹۹۲ م.
۹. فراهیدی، خلیل بن احمد؛ کتاب العین؛ چاپ دوم، قم: نشر هجرت، ۱۴۰۹ ق.
۱۰. کلینی، محمد بن یعقوب؛ الکافی؛ تصحیح علی اکبر غفاری و محمد آخوندی، چاپ چهارم، تهران: دار الکتب الاسلامیه، ۱۴۰۷ ق.
۱۱. مفید، محمد بن محمد؛ الارشاد فی معرفه حجج الله علی العباد؛ تصحیح مؤسسه آلالبیت علیهم السلام؛ چاپ اول، قم: کنگره شیخ مفید، ۱۴۱۳ ق.
۱۲. مکارم شیرازی، ناصر و همکاران؛ تفسیر نمونه؛ چاپ دهم، تهران: دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱ ش.
۱۳. نراقی، محمدمهدی؛ جامع السعادات؛ بیروت: اعلمی، ۱۴۲۲ ق.